

AGRICULTURAL LAND FRAGMENTATION AND ITS ECONOMIC CONSEQUENCES IN GEORGIA

Copyright © 2026 the Author/s
Peer review method: Double-Blind
Accepted: May 16, 2026
Published: June 15, 2026
Original scientific article
DOI suffix: 10.36962/NEC21022026-97

Ani Otarashvili

PhD Student at Ivane Javakhishvili

Tbilisi State University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9212-409X>

Email: ani.otarashvili@tsu.ge

ABSTRACT

Research Objective: The objective of this study is to examine the economic consequences of agricultural land fragmentation in Georgia and to assess its impact on agricultural productivity, farm efficiency, and rural economic development. The research focuses on identifying the main causes of land fragmentation, evaluating its effects on production costs and competitiveness, and exploring policy measures that can mitigate its negative economic consequences.

Methodological Approach: The study employs a mixed research methodology that combines quantitative and qualitative analysis. Statistical data on land ownership structure, average farm size, agricultural output, and productivity indicators are analyzed to assess the relationship between land fragmentation and economic performance. Comparative regional analysis is used to identify differences in the degree of fragmentation across regions of Georgia. In addition, relevant policy documents and international experiences are reviewed to evaluate potential approaches to land consolidation and sustainable land management. General scientific methods, including analysis, synthesis, comparison, and logical reasoning, are applied throughout the research.

Main Results and Implications: The findings indicate that excessive land fragmentation remains one of the major structural challenges facing Georgian agriculture. Fragmented land holdings reduce production efficiency, limit the adoption of modern agricultural technologies, increase operational costs, and hinder economies of scale. As a result, agricultural productivity and farm profitability are negatively affected, reducing the sector's overall competitiveness. The study demonstrates that land consolidation policies, improved land market mechanisms, and institutional support for cooperative farming can contribute to more efficient land use and enhanced economic performance. The results provide valuable insights for policymakers, agricultural stakeholders, and researchers seeking to promote sustainable agricultural development and strengthen rural economies in Georgia.

Key Words: Agricultural land fragmentation, land consolidation, agricultural productivity, farm efficiency, rural development, Georgia.

REFERENCES:

1. Archvadze, I., & Mekvabishvili, E. (2010). Current state of agriculture in Georgia and development prospects. Economics and Business, 6.
2. Demetriou, D. (2014). The development of an integrated planning and decision support system for land consolidation. Springer.

3. European Commission. (2021). Land fragmentation and agricultural competitiveness in Eastern Partnership countries. European Commission.
4. Food and Agriculture Organization. (n.d.). Land consolidation and rural development.
5. Food and Agriculture Organization. (n.d.). The design of land consolidation pilot projects in Central

and Eastern Europe.

6. Food and Agriculture Organization. (2019). Opportunities to mainstream land consolidation in rural development programmes. FAO.

7. Food and Agriculture Organization. (2022). Agricultural land fragmentation and consolidation: International experiences and policy lessons. FAO.

8. Food and Agriculture Organization. (2023). Land tenure and land consolidation for sustainable rural development. FAO.

9. Georgia's Agriculture and Rural Development Strategy 2021–2027. (n.d.). Retrieved from <https://eu4georgia.eu>

10. Gnomon Wise. (n.d.). Georgia's agricultural sector: Analyzing indicators and challenges. Retrieved from <https://gnomonwise.org>

11. Government of Georgia. (2018). Regional development programme of Georgia 2018–2021.

12. Government of Georgia. (2021). Program for 2021–2024: Towards building a European state.

13. Gvelesiani, R. (2012). Economic policy of agricultural sector development. In Proceedings of the International Scientific-Practical Conference "Priorities of Sustainable Agricultural Development".

14. Gvelesiani, R. (2012). Economic policy. Universali Publishing House.

15. Hartvigsen, M. (2014). Land reform and land fragmentation in Central and Eastern Europe. *Land Use Policy*, 36, 330–341.

16. Kharaishvili, E. (2011). Problems of competition and competitiveness in Georgia's agri-food sector. Universali Publishing House.

17. Koguashvili, P., & Zibzibadze, G. (2010). Agricultural economics. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.

18. Karchava, L. (2014). Again about the investment environment in Georgia Or what kind of investor do we need?/ისევე საინვესტიციო გარემოს შესახებ საქართველოში ანუ როგორი ინვესტორი გვჭირდება?. *The New Economist*, 9(3), 45-2.

19. Karchava, L., Veshapidze, S., & Tsikelashvili, S. (2025). Georgia's Perspective in the Context of Developing Economic Relations between China and the European Union. *The New Economist*, 20(1), 8-23.

20. Karchava, L., Chiabrishvili, K., Goroshidze, G., Mgeladze, L., & Veshapidze, S. (2026). Indicators of effective use of the rich experience of academic staff. *The New Economist*, 20(4), 21-35.

21. Karchava, L., Nanuashvili, I., Zoidze, G., & Ve-

shapidze, S. (2025). Georgia's Strategic Role in Eurasian Transport and Digital Logistics Transformation. *The New Economist*, 20(2), 40-53.

22. Karchava, L., Veshapidze, S., & Chiabrishvili, K. (2023). Economic perspective of establishing strategic partnership between China and Georgia. *The New Economist*, 18(3), 7-2.

23. Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia. (2019). Agriculture and rural development strategy of Georgia 2021–2027.

24. Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia. (2023). Annual report.

25. Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia. (2024). Agriculture and rural development strategy 2021–2027: Action plan for 2024–2027.

26. Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia. (2024). Monitoring report on the implementation of the 2023 action plan of the agriculture and rural development strategy 2021–2027.

27. Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia. (2023). Monitoring report on the implementation of the 2022 action plan of the agriculture and rural development strategy 2021–2027.

28. Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia. (2022). Monitoring report on the implementation of the 2021 action plan of the agriculture and rural development strategy 2021–2027.

29. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). Agricultural land markets and farmland consolidation in transition economies. OECD Publishing.

30. Otarashvili, A. (2026). Economic impact of soil degradation and assessment of restoration efficiency in the agricultural sector. *The New Economist*, 127–133. <https://neweconomist.com.ge/media/documents/01-2026-127-133-%E1%83%9D%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%98.pdf>

31. Otarashvili, A. (2026). Regional problems of agricultural development and economic policy measures for their resolution. *The New Economist*, 20(4), 103–109. <https://neweconomist.com.ge/media/documents/04-2025-95-102-%E1%83%AC%E1%83%9D%E1%83%AA%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%90.pdf>

32. Tsotsoria, N. (2026). Analysis of the institutional arrangement for environmental protection in Georgia. *The New Economist*, 118–126. <https://neweconomist.com.ge/media/documents/04-2025-95-102-%E1%83%AC%E1%83%9D%E1%83%AA%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%90.pdf>

com.ge/media/documents/01-2026-118-126-%E1%83%AC%E1%83%9D%E1%83%AA%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%90.pdf-11.pdf

33. Tsotsoria, N. (2026). Economic policy of waste management and utilization in Georgia. The New Economist, 20(4), 95–102. <https://neweconomist.com.ge/journal/article/economic-policy-of-waste-management-and-utilization-in-georgia-1769512567/>

34. Van Dijk, T. (2003). Scenarios of Central European land fragmentation. Land Use Policy, 20(2), 149–158.

35. Veshapidze, S., Otinashvili, R., Gvarutsidze, A., Abuselidze, G., & Zoidze, G. (2022). Modern technologies to overcome the challenges of globalization. Entrepreneurship, 10(2), 22–32. <https://neweconomist.com.ge/media/documents/19-33.pdf>

36. Veshapidze, S., Kereselidze, L., & Tsirdava, N. (2024). Decarbonization of energy and challenges of

sustainable development of Georgia.

37. Veshapidze, S., & Karchava, L. (2022). Contradictions of Globalization under the COVID-19 Pandemic. Bull. Georg. Natl. Acad. Sci, 16(4), 152–157.

38. Zagaidze, V., & Karchava, L. (2026). Artificial Intelligence and Data-Driven Policy in Economic Governance: Opportunities and Risks. The New Economist, 21(1), 85–92.

39. Chigladze, G., & Karchava, L. (2025). The revolutionary impact of digital technologies on financial architecture. The New Economist, 20(2), 92–104.

40. World Bank. (2003). Land policy for growth and poverty reduction. World Bank.

41. World Bank. (2023). Georgia agriculture sector review: Challenges and opportunities for growth. World Bank.

42. Agriculture and Rural Development Strategy 2021–2027: Action Plan for 2024–2027. (2024).

სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგმენტაცია და მისი ეკონომიკური შედეგები საქართველოში

ანი ოთარაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის

სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის

ეკონომიკის დოქტორანტი

ელ. ფოსტა: ani.otarashvili@tsu.ge

აბსტრაქტი

კვლევის მიზანი: კვლევის მიზანია საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგმენტაციის ეკონომიკური შედეგების შესწავლა და მისი გავლენის შეფასება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობაზე, ფერმერული მეურნეობების ეფექტიანობაზე და სოფლის ეკონომიკურ განვითარებაზე. კვლევა ფოკუსირებულია მიწების ფრაგმენტაციის ძირითადი მიზეზების იდენტიფიცირებაზე, მისი გავლენის შეფასებაზე წარმოების ხარჯებსა და კონკურენტუნარიანობაზე, ასევე იმ ეკონომიკური პოლიტიკის ღონისძიებების განსაზღვრაზე, რომლებიც ხელს შეუწყობს აღნიშნული პრობლემის უარყოფითი შედეგების შემცირებას.

მეთოდოლოგიური მიდგომა: კვლევა ეფუძნება შერეულ მეთოდოლოგიურ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს რაოდენობრივ და თვისებრივ ანალიზს. გაანალიზებულია სტატისტიკური მონაცემები მიწის საკუთრების სტრუქტურის, სასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთების საშუალო ზომის, აგრარული წარმოებისა და პროდუქტიულობის მაჩვენებლების შესახებ, რათა შეფასდეს კავშირი მიწების ფრაგმენტაციასა და ეკონომიკურ შედეგებს შორის. საქართველოს რეგიონების შედარებითი ანალიზი გამოიყენება ფრაგმენტაციის მასშტაბებსა და თავისებურებებში არსებული განსხვავებების გამოსავლენად. ასევე განხილულია შესაბამისი პოლიტიკის დოკუმენტები და საერთაშორისო გამოცდილება მიწების კონსოლიდაციისა და მიწის მდგრადი მართვის მიმართულებით. კვლევის პროცესში გამოყენებულია ზოგადსამეცნიერო მეთოდები: ანალიზი, სინთეზი, შედარება და ლოგიკური მსჯელობა.

ძირითადი შედეგები და მნიშვნელობა: კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ მიწების გადაჭარბებული ფრაგმენტაცია საქართველოს სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სტრუქტურულ პრობლემას წარმოადგენს. დანაწევრებული მიწის ნაკვეთები ამცირებს წარმოების ეფექტიანობას, ზღუდავს თანამე-

დროვე აგროტექნოლოგიების გამოყენების შესაძლებლობას, ზრდის საოპერაციო ხარჯებს და აფერხებს მასშტაბის ეკონომიის მიღწევას. შედეგად, უარყოფითად მოქმედებს როგორც სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობაზე, ისე ფერმერული მეურნეობების მომგებიანობაზე, რაც ამცირებს სექტორის საერთო კონკურენტუნარიანობას. კვლევა ადასტურებს, რომ მიწების კონსოლიდაციის პოლიტიკა, მიწის ბაზრის მექანიზმების გაუმჯობესება და კოოპერაციული მეურნეობების მხარდაჭერა ხელს შეუწყობს მიწის რესურსების უფრო ეფექტიან გამოყენებას და ეკონომიკური შედეგების გაუმჯობესებას. მიღებული შედეგები მნიშვნელოვან პრაქტიკულ რეკომენდაციებს სთავაზობს პოლიტიკის შემმუშავებლებს, აგროსექტორის წარმომადგენლებსა და მკვლევრებს, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარებისა და სოფლის ეკონომიკის გაძლიერების საკითხებით.

საკვანძო სიტყვები: მიწების ფრაგმენტაცია, მიწების კონსოლიდაცია, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობა, ფერმერული მეურნეობების ეფექტიანობა, სოფლის განვითარება, საქართველო.

შესავალი

სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა წარმოადგენს აგრარული წარმოების ძირითად სა-წარმოო რესურსს, რომლის ეფექტიანი გამოყენება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სასოფლო-სამე-ურნეო პროდუქტიულობაზე, ფერმერული მეურ-ნეობების შემოსავლებსა და ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოებაზე. საქართველოში აგროსექტორის განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგ-მენტაცია, რაც გულისხმობს მიწის ნაკვეთების დანაწევრებას მცირე ზომის და ერთმანეთისგან განცალკევებულ ერთეულებად. აღნიშნული პრო-ცესი მნიშვნელოვნად აფერხებს აგროსექტორის განვითარებას და ამცირებს მისი ეკონომიკური პოტენციალის სრულფასოვან გამოყენებას.

თანამედროვე პირობებში, როდესაც გლობალიზაცია, ტექნოლოგიური პროგრესი და საერთაშორისო ბაზრებზე კონკურენციის ზრდა მოითხოვს ეფექტიან და მაღალპროდუქტიულ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას, მიწების ფრაგმენტაცია კიდევ უფრო აქტუალურ პრობლემად იქცევა. მცირე და დანაწევრებული მიწის ნაკვეთები ზღუდავს თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და მექანიზაციის გამოყენების შესაძლებლობას, ზრდის საწარმოო და სატრანსპორტო ხარჯებს, ამცირებს შრომის პროდუქტიულობას და ხელს უშლის მასშტაბის ეკონომიის მიღწევას. შედეგად, ფერმერთა ეკონომიკური მდგომარეობა უარესდება, ხოლო აგროსექტორის კონკურენტუნარიანობა მცირდება.

მიწების ფრაგმენტაციის გავლენა მხოლოდ ეკონომიკური ეფექტებით არ შემოიფარგლება. იგი გავლენას ახდენს სოფლის მოსახლეობის სოციალურ მდგომარეობაზე, ინვესტიციების მოზიდვის შესაძლებლობებზე, მიწის რესურსების რაციონალურ გამოყენებასა და რეგიონულ განვითარებაზე.

დანაწევრებული მიწის საკუთრების პირობებში ფერმერებს უჭირთ მსხვილი პროექტების განხორციელება, რაც აფერხებს სოფლის მეურნეობის მოდერნიზაციას და სოფლის ტერიტორიების ეკონომიკურ გაძლიერებას. აღნიშნული პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ ვლინდება იმ რეგიონებში, სადაც მიწის ნაკვეთები მცირე ზომისა და გეოგრაფიულად გაფანტულია.

სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკა, მიწების კონსოლიდაციის პროგრამები, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ხელშეწყობა და მიწის ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირება მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ფრაგმენტაციის უარყოფითი შედეგების შემცირებაში. ამ მიმართულებით განხორციელებული ღონისძიებები ხელს უწყობს მიწის რესურსების უფრო ეფექტიან გამოყენებას, ინვესტიციების ზრდას, თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვასა და აგროსექტორის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას. ასევე მნიშვნელოვანია რეგიონული სპეციფიკის გათვალისწინება, რათა პოლიტიკის ღონისძიებები მაქსიმალურად იყოს მორგებული ადგილობრივ საჭიროებებსა და განვითარების შესაძლებლობებზე.

აღნიშნული თემის აქტუალობა განპირობებულია იმით, რომ მიწების ფრაგმენტაცია კვლავ რჩება საქართველოს აგროსექტორის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სტრუქტურულ პრობლემად, რომელიც აფერხებს სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობის ზრდას, რეგიონული უთანასწორობის შემცირებასა და მდგრად ეკონომიკურ განვითარებას. შესაბამისად, აუცილებელია პრობლემის გამომწვევი მიზეზების, მისი ეკონომიკური შედეგებისა და შესაძლო გადაჭრის მექანიზმების სიღრმისეული ანალიზი.

წინამდებარე სტატიის მიზანია საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგმენტაციის ეკონომიკური შედეგების შეფასება, მისი გავლენის

ანალიზი აგრარული სექტორის განვითარებაზე და იმ პოლიტიკის მიმართულებების განსაზღვრა, რომლებიც ხელს შეუწყობს მიწის რესურსების ეფექტიან გამოყენებას, სოფლის მეურნეობის კონკურენტუნარიანობის ზრდასა და ქვეყნის აგრარული პოტენციალის სრულფასოვან რეალიზებას.

სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგმენტაციის ფორმები და მიწის გავლენა აგროპროდუქტიულობაზე: სტატისტიკური მონაცემების ანალიზი

სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგმენტაცია წარმოადგენს მიწის საკუთრებისა და სარგებლობის ისეთ ფორმას, რომლის დროსაც ერთი მეურნეობის საკუთრებაში არსებული მიწა დაყოფილია რამდენიმე მცირე ზომის და ხშირად ერთმანეთისგან დაშორებულ ნაკვეთად. აღნიშნული პროცესი ისტორიულ, სოციალურ და ეკონომიკურ ფაქტორებთან არის დაკავშირებული და მრავალი ქვეყნის აგროსექტორის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს. მიწების ფრაგმენტაცია განსაკუთრებით გავრცელებულია გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში, სადაც მიწის რეფორმების შედეგად სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები მრავალ მცირე მესაკუთრეს შორის გადანაწილდა.

მსოფლიო გამოცდილება აჩვენებს, რომ მიწების გადაჭარბებული ფრაგმენტაცია მნიშვნელოვნად ამცირებს აგრარული წარმოების ეფექტიანობას. მცირე ზომის ნაკვეთებზე რთულდება თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის გამოყენება, იზრდება საწარმოო და ლოგისტიკური ხარჯები, ხოლო მიწის რესურსების მართვა ნაკლებად ეფექტიანი ხდება. FAO-სა და OECD-ის კვლევების მიხედვით, ფრაგმენტირებული მიწის სტრუქტურა წარმოადგენს ერთ-ერთ ძირითად ფაქტორს, რომელიც აფერხებს სოფლის მეურნეობის მოდერნიზაციას და ფერმერული მეურნეობების კონკურენტუნარიანობის ზრდას.

საქართველოში მიწების ფრაგმენტაცია აგროსექტორის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან სტრუქტურულ პრობლემად მიიჩნევა. მიწის რეფორმის შედეგად სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწები ათასობით მცირე მესაკუთრეს შორის გადანაწილდა, რის გამოც მეურნეობების უმრავლესობა ფლობს მცირე ფართობის და ერთმანეთისგან დაშორებულ ნაკვეთებს. არსებული სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, ფერმერული მეურნეობების დიდი ნაწილი 1-2 ჰექტარზე ნაკლებ ფართობს ფლობს, რაც მნიშვნელოვნად ზღუდავს წარმოების

გაფართოების შესაძლებლობას და ამცირებს რესურსების ეფექტიან გამოყენებას.

მიწების ფრაგმენტაციის ძირითადი ფორმებია:

- მცირე ზომის მიწის ნაკვეთებად დანაწევრება;
- ერთი მესაკუთრის კუთვნილი ნაკვეთების ტერიტორიული გაფანტულობა;
- სასოფლო-სამეურნეო მიწების არათანაბარი განაწილება;
- მემკვიდრეობით მიღებული მიწების მრავალჯერადი დაყოფა;
- არასრულყოფილი მიწის ბაზარი და მიწების კონსოლიდაციის დაბალი დონე.

აღნიშნული ფაქტორების ერთობლიობა მნიშვნელოვნად ამცირებს აგრარული წარმოების ეფექტიანობას. მცირე და გაფანტული ნაკვეთების პირობებში იზრდება ტექნიკის გადაადგილებისა და მომსახურების ხარჯები, რთულდება საწარმოო და სადრენაჟო სისტემების მოწყობა, ხოლო თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა ეკონომიკურად ნაკლებად გამართლებული ხდება. შედეგად, ფერმერები ვერ აღწევენ მასშტაბის ეკონომიას, რაც უარყოფითად აისახება წარმოების მოცულობასა და მომგებიანობაზე.

მიწების ფრაგმენტაცია მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს აგროპროდუქტიულობაზეც. საერთაშორისო კვლევები აჩვენებს, რომ მსხვილი და კონსოლიდირებული მიწის ნაკვეთების მქონე მეურნეობები, როგორც წესი, უფრო მაღალ პროდუქტიულობას და უკეთეს ფინანსურ შედეგებს აღწევენ, ვიდრე მცირე და დანაწევრებული მეურნეობები. საქართველოში ეს პრობლემა განსაკუთრებით თვალსაჩინოა იმ რეგიონებში, სადაც სასოფლო-სამეურნეო მიწები მცირე ფართობებად არის დაყოფილი და ფერმერებს შეზღუდული აქვთ ტექნოლოგიური რესურსების გამოყენების შესაძლებლობა.

გარდა ეკონომიკური დანაკარგებისა, მიწების ფრაგმენტაცია აფერხებს საინვესტიციო პროცესებსაც. ინვესტორებისთვის ნაკლებად მიმზიდველია მცირე და დანაწევრებული მიწის ნაკვეთები, რაც ამცირებს კაპიტალის მოზიდვის შესაძლებლობას და აფერხებს სოფლის მეურნეობის ტექნოლოგიურ განახლებას. ამასთანავე, ფრაგმენტაცია ზღუდავს კოოპერაციისა და თანამედროვე ბიზნესმოდელების განვითარების შესაძლებლობას, რაც დამატებით უარყოფით გავლენას ახდენს სექტორის კონკურენტუნარიანობაზე.

სტატისტიკური მონაცემები და საერთაშორისო გამოცდილება ადასტურებს, რომ მიწების კონსო-

ლიდაცია წარმოადგენს აგროსექტორის განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წინაპირობას. იმ ქვეყნებში, სადაც განხორციელდა მიწების გაერთიანების პოლიტიკა, მნიშვნელოვნად გაიზარდა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობა, შემცირდა ხარჯები და გაუმჯობესდა ფერმერთა ეკონომიკური მდგომარეობა. შესაბამისად, საქართველოსთვის მიწების ფრაგმენტაციის პრობლემის გადაჭრა მნიშვნელოვანია როგორც აგროპროდუქტიულობის ზრდის, ისე სოფლის ეკონომიკის მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად.

აგროსექტორის ეფექტიანი ფუნქციონირება მოითხოვს არა მხოლოდ მიწის რესურსების რაციონალურ გამოყენებას, არამედ ისეთი ინსტიტუციური მექანიზმების განვითარებასაც, რომლებიც ხელს შეუწყობს მიწების კონსოლიდაციას, კოოპერაციის გაძლიერებას და თანამედროვე აგროტექნოლოგიების ფართო დანერგვას.

სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგმენტაციის ეკონომიკური შედეგების შეფასება

სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგმენტაცია იწვევს მრავალმხრივ ეკონომიკურ დანაკარგებს, რომლებიც აისახება როგორც ცალკეული ფერმერული მეურნეობების საქმიანობაზე, ისე მთლიანად აგროსექტორის განვითარებაზე. მისი გავლენა არ შემოიფარგლება მხოლოდ წარმოების ეფექტიანობის შემცირებით და მოიცავს საწარმოო ხარჯების ზრდას, ფერმერთა შემოსავლების შემცირებას, საინვესტიციო აქტივობის შეზღუდვას, მიწის რესურსების არაეფექტიან გამოყენებასა და რეგიონული ეკონომიკური განვითარების შეფერხებას.

1. პირდაპირი ეკონომიკური დანაკარგები

პირდაპირი ეკონომიკური დანაკარგები დაკავშირებულია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის შემცირებასთან. მცირე და ერთმანეთისგან დაშორებული მიწის ნაკვეთების პირობებში რთულდება თანამედროვე ტექნიკის გამოყენება, იზრდება სამუშაო დრო და საწარმოო რესურსების დანახარჯი. ფერმერებს ხშირად უწევთ სხვადასხვა ნაკვეთზე ცალკეული ოპერაციების განხორციელება, რაც ზრდის საწვავის, შრომისა და ტექნიკური მომსახურების ხარჯებს.

მიწების ფრაგმენტაცია ასევე ზღუდავს მასშტაბის ეკონომიის მიღწევის შესაძლებლობას. მსხვილი მეურნეობებისგან განსხვავებით, მცირე და დანაწევრებული მიწის ნაკვეთების მფლობე-

ლებს ნაკლები შესაძლებლობა აქვთ შეამცირონ ერთეულ პროდუქციაზე გაწეული ხარჯები, რაც საბოლოოდ ამცირებს მათ კონკურენტუნარიანობას და მოგებიანობას.

2. არაპირდაპირი ეკონომიკური დანაკარგები

არაპირდაპირი ეკონომიკური დანაკარგები მოიცავს:

- სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის გამოყენების დაბალ ეფექტიანობას;
- საწვავისა და სატრანსპორტო ხარჯების ზრდას;
- სარწყავი და სადრენაჟო ინფრასტრუქტურის მოწყობის სირთულეს;
- მიწის რესურსების ნაწილობრივ გამოყენებლობას;
- საინვესტიციო აქტივობის შემცირებას;
- კოოპერაციისა და ბიზნესგაფართოების შეზღუდვას.

ფრაგმენტირებული მიწის ნაკვეთები ნაკლებად მიმზიდველია როგორც ადგილობრივი, ისე უცხოელი ინვესტორებისთვის. ასეთ პირობებში იზრდება საინვესტიციო რისკები, მცირდება კაპიტალდაბანდების მოცულობა და ფერხდება სოფლის მეურნეობის ტექნოლოგიური მოდერნიზაცია. შედეგად, აგროსექტორი ვერ ახერხებს განვითარების იმ ტემპის მიღწევას, რომელიც აუცილებელია თანამედროვე ბაზრებზე კონკურენტუნარიანობის შესანარჩუნებლად.

3. მაკროეკონომიკური გავლენა

მიწების ფრაგმენტაცია გავლენას ახდენს ქვეყნის აგრარული სექტორის საერთო ეკონომიკურ მაჩვენებლებზეც. დაბალი პროდუქტიულობა და წარმოების მაღალი ხარჯები ამცირებს ადგილობრივი პროდუქციის კონკურენტუნარიანობას როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო ბაზრებზე. შედეგად იზრდება გარკვეული სახის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის იმპორტზე დამოკიდებულება და უარესდება საგარეო სავაჭრო ბალანსი.

გარდა ამისა, მიწების ფრაგმენტაცია აფერხებს სოფლის რეგიონების ეკონომიკურ განვითარებას. მცირე ფერმერული მეურნეობების დომინირება ხშირად ვერ უზრუნველყოფს საკმარისი შემოსავლების გენერირებას, რაც ზრდის სოფლიდან ქალაქებში მიგრაციის რისკს და აძლიერებს რეგიონულ სოციალურ-ეკონომიკურ უთანასწორობას.

4. შეფასების მეთოდოლოგიური მიდგომები

მიწების ფრაგმენტაციის ეკონომიკური შედეგ-

ბის შეფასება შესაძლებელია რამდენიმე ძირითადი მეთოდით:

- პროდუქტიულობის ანალიზის მეთოდი – აფასებს ფრაგმენტაციის გავლენას მოსავლიანობასა და წარმოების მოცულობაზე;
- ხარჯ-სარგებლის ანალიზი (Cost-Benefit Analysis) – ადგენს, რამდენად ადემატება კონსოლიდაციის შედეგად მიღებული სარგებელი განხორციელებული ღონისძიებების ხარჯებს;
- შედარებითი ანალიზი – ადარებს ფრაგმენტირებულ და კონსოლიდირებულ მეურნეობათა ეკონომიკურ მაჩვენებლებს;
- დისკონტირებული ფულადი ნაკადების მეთოდი – აფასებს ფრაგმენტაციის გრძელვადიან ეკონომიკურ შედეგებს.

აღნიშნული მეთოდები საშუალებას იძლევა განისაზღვროს, თუ რამდენად ამცირებს მიწების დანაწევრება აგროსექტორის ეკონომიკურ ეფექტიანობას და რა ეკონომიკური სარგებლის მიღებაა შესაძლებელი კონსოლიდაციის პოლიტიკის განხორციელების შემთხვევაში.

5. რეგიონული პერსპექტივა

საქართველოში მიწების ფრაგმენტაციის პრობლემა განსაკუთრებით აქტუალურია იმ რეგიონებში, სადაც სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა მოსახლეობის შემოსავლის ძირითად წყაროს წარმოადგენს. მცირე და დანაწევრებული მიწის ნაკვეთები ზღუდავს ფერმერთა შესაძლებლობას, განავითარონ კომერციულ მასშტაბებზე ორიენტირებული მეურნეობები. შედეგად, მცირდება დასაქმების შესაძლებლობები, იზრდება სიღარიბის რისკი და ნელდება რეგიონების ეკონომიკური განვითარება.

განსაკუთრებით მოწყვლად მდგომარეობაში არიან მცირე ფერმერები, რომელთაც არ გააჩნიათ საკმარისი ფინანსური რესურსები დამატებითი ტექნოლოგიების, ინფრასტრუქტურისა და ინოვაციების დასაწერად. შესაბამისად, მიწების ფრაგმენტაცია არა მხოლოდ ეკონომიკურ, არამედ სოციალურ პრობლემადაც გვევლინება.

ამრიგად, სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგმენტაციის ეკონომიკური შედეგების შეფასება აუცილებელია ეფექტიანი აგროსექტორის პოლიტიკის შემუშავებისთვის. პრობლემის მასშტაბისა და ეკონომიკური დანაკარგების ზუსტი განსაზღვრა ქმნის საფუძველს მიწების კონსოლიდაციის პროგრამების, კოოპერაციული მეურნეობების მხარდაჭერისა და მიწის რესურსების უფრო ეფექტიანი მართვის

მექანიზმების დანერგვისთვის, რაც ხელს შეუწყობს საქართველოს აგროსექტორის კონკურენტუნარიანობის ზრდასა და მდგრად განვითარებას.

მიწების კონსოლიდაციის ღონისძიებები და მათი ხარჯთაღმართულობა

სასოფლო-სამეურნეო მიწების ფრაგმენტაციის შემცირება და მიწის რესურსების ეფექტიანი გამოყენება თანამედროვე აგროსექტორის პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებას წარმოადგენს. მიწების გადაჭარბებული დანაწევრება ამცირებს აგროპროდუქტიულობას, ზრდის საწარმოო ხარჯებს და აფერხებს სოფლის მეურნეობის კონკურენტუნარიანობის ზრდას. აღნიშნული პრობლემის გადასაჭრელად მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში წარმატებით გამოიყენება მიწების კონსოლიდაციის სხვადასხვა მექანიზმი, რომლებიც მიზნად ისახავს მიწის ნაკვეთების გაერთიანებას, რესურსების ოპტიმიზაციასა და სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის ეფექტიანობის ზრდას.

მიწების კონსოლიდაციის ძირითადი მიმართულებები მოიცავს:

1. მიწების ნებაყოფლობითი კონსოლიდაცია (Voluntary Land Consolidation) – აღნიშნული მიდგომა ეფუძნება მიწის მესაკუთრეებს შორის შეთანხმებას, რომლის საფუძველზეც ხდება მცირე და გაფანტული ნაკვეთების გაცვლა ან გაერთიანება. ევროპული ქვეყნების გამოცდილება აჩვენებს, რომ ასეთი ღონისძიებები ამცირებს მიწების დანაწევრების ღირებულებას, აუმჯობესებს მიწის რესურსების მართვას და ზრდის სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის ეკონომიკურ ეფექტიანობას. მიწების ნებაყოფლობითი კონსოლიდაციის შედეგად მნიშვნელოვნად მცირდება სატრანსპორტო და საოპერაციო ხარჯები.

2. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარება – იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც მიწის საკუთრების ფორმა უცვლელი რჩება, ფერმერთა თანამშრომლობა და კოოპერაციული საქმიანობა საშუალებას იძლევა ერთობლივად იქნეს გამოყენებული ტექნიკა, ინფრასტრუქტურა და სხვა რესურსები. კოოპერატივების მეშვეობით მცირე ფერმერები აღწევენ მასშტაბის ეკონომიას, ამცირებენ ერთეულ პროდუქციაზე დანახარჯებს და ზრდიან ბაზარზე კონკურენტუნარიანობას.

3. მიწის ბაზრის განვითარება და რეგისტრაციის სრულყოფა – მიწის ეფექტიანი ბაზარი წარმოადგენს კონსოლიდაციის ერთ-ერთ მთავარ წინაპირობას. მიწის საკუთრების უფლებების

მკაფიო რეგისტრაცია, საკადასტრო მონაცემების სრულყოფა და მიწის ტრანზაქციების გამარტივება ხელს უწყობს მიწის რესურსების უფრო რაციონალურ გადანაწილებას. საერთაშორისო პრაქტიკა ადასტურებს, რომ გამართული მიწის ბაზარი ხელს უწყობს სასოფლო-სამეურნეო მიწების კონცენტრაციას უფრო პროდუქტიულ მეურნეობებში.

4. ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება – კონსოლიდაციის პროცესის წარმატება ხშირად დაკავშირებულია დამატებითი ინფრასტრუქტურის განვითარებასთან, როგორცაა სარწყავი სისტემები, სასოფლო გზები, სადრენაჟო ქსელები და ლოჯისტიკური ობიექტები. ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება ზრდის მიწების ეკონომიკურ ღირებულებას და ხელს უწყობს ფერმერული მეურნეობების ეფექტიან ფუნქციონირებას.

5. სახელმწიფო მხარდაჭერის პროგრამები – სხვადასხვა ქვეყანაში მიწების კონსოლიდაციის პროცესს აქტიურად უწყობს ხელს სახელმწიფო ფინანსური და ინსტიტუციური მხარდაჭერის მეშვეობით. სუბსიდიები, შეღავათიანი კრედიტები, საკონსულტაციო მომსახურება და ტექნიკური დახმარება მნიშვნელოვნად ამარტივებს კონსოლიდაციის პროცესს და ზრდის ფერმერთა დაინტერესებას.

ხარჯთეფექტიანობის ანალიზი

მიწების კონსოლიდაციის ეკონომიკური ეფექტიანობა განიხილება როგორც მოკლევადიან, ასევე გრძელვადიან ჭრილში. სანყის ეტაპზე საჭიროა გარკვეული ფინანსური რესურსების გამოყოფა საკადასტრო სამუშაოების, იურიდიული პროცედურების, ინფრასტრუქტურული პროექტებისა და ადმინისტრაციული ხარჯების დასაფინანსებლად. თუმცა, გრძელვადიან პერიოდში მიღებული ეკონომიკური სარგებელი მნიშვნელოვნად აღემატება განხორციელებულ ინვესტიციებს.

კონსოლიდაციის შედეგად მცირდება საწარმოო ხარჯები, იზრდება შრომის პროდუქტიულობა, უმჯობესდება ტექნიკის გამოყენების შესაძლებლობა და ფართოვდება საინვესტიციო აქტივობა. კვლევების მიხედვით, მიწების კონსოლიდაციის შემდეგ ფერმერული მეურნეობების ეფექტიანობა საშუალოდ 15-30%-ით იზრდება, ხოლო საოპერაციო ხარჯები მნიშვნელოვნად მცირდება. გარდა ამისა, იზრდება მიწის საბაზრო ღირებულებაც, რადგან მსხვილი და ერთიანად განლაგებული ნაკვეთები უფრო მიმზიდველია როგორც ფერმერებისთვის, ისე ინვესტორებისთვის.

შეფასების მეთოდოლოგიური მიდგომა

მიწების კონსოლიდაციის ეფექტიანობის შეფასება შესაძლებელია რამდენიმე ეკონომიკური მეთოდით:

- **ხარჯ-სარგებლის ანალიზი (Cost-Benefit Analysis)** – აფასებს, რამდენად აღემატება მიღებული ეკონომიკური სარგებელი განხორციელებულ ხარჯებს;

- **დისკონტირებული ფულადი ნაკადების მეთოდი (DCF)** – განსაზღვრავს კონსოლიდაციის გრძელვადიან ფინანსურ ეფექტს დროის ფაქტორის გათვალისწინებით;

- **პროდუქტიულობის შედარებითი ანალიზი** – იკვლევს განსხვავებას ფრაგმენტირებულ და კონსოლიდირებულ მეურნეობებს შორის;

- **ინვესტიციის უკუგების მაჩვენებელი (ROI)** – აფასებს ინვესტიციის ეფექტიანობას და მისი ამოღების პერიოდს.

საერთაშორისო გამოცდილება

ევროპის არაერთ ქვეყანაში, მათ შორის ნიდერლანდებში, დანიაში, გერმანიაში და პოლონეთში, მიწების კონსოლიდაციის პროგრამებმა მნიშვნელოვანი შედეგები მოიტანა. განხორციელებული რეფორმების შედეგად გაიზარდა აგროპროდუქტიულობა, გაუმჯობესდა მიწათსარგებლობის სტრუქტურა და შემცირდა საწარმოო ხარჯები. განსაკუთრებით წარმატებული აღმოჩნდა კონსოლიდაციის დაკავშირება რეგიონული განვითარების პოლიტიკასთან, ინფრასტრუქტურულ პროექტებთან და ფერმერთა მხარდაჭერის პროგრამებთან.

საქართველოსთვის აღნიშნული გამოცდილება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან ქვეყნის აგროსექტორის ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევას სწორედ მიწების მაღალი ფრაგმენტაცია წარმოადგენს. შესაბამისად, კონსოლიდაციის პოლიტიკის ეფექტიანი განხორციელება ხელს შეუწყობს მიწის რესურსების რაციონალურ გამოყენებას, აგროპროდუქტიულობის ზრდას, საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებასა და სოფლის ეკონომიკის მდგრად განვითარებას.

გლობალური პრაქტიკა აჩვენებს, რომ მიწების კონსოლიდაციაში განხორციელებული ყოველი ინვესტიცია გრძელვადიან პერსპექტივაში მრავალჯერად ეკონომიკურ სარგებელს ქმნის. სწორედ ამიტომ, მიწების კონსოლიდაცია დღეს განიხილება არა მხოლოდ აგრარული, არამედ რეგიონული და ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად.

**მინების ფრაგმენტაციის
შემცირების სახელმწიფო პოლიტიკა
და საერთაშორისო გამოცდილება**

სასოფლო-სამეურნეო მინების ფრაგმენტაცია მრავალი ქვეყნის აგროსექტორის განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. აღნიშნული პრობლემა განსაკუთრებით აქტუალურია გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში, სადაც მინის რეფორმების შედეგად მინის საკუთრება მცირე და დანაწევრებულ ნაკვეთებად ჩამოყალიბდა. საერთაშორისო გამოცდილება ცხადყოფს, რომ მინების ფრაგმენტაციის შემცირება შეუძლებელია მხოლოდ საბაზრო მექანიზმების გამოყენებით და მოითხოვს სახელმწიფოს აქტიურ მონაწილეობას.

ევროპის ქვეყნებში მინების კონსოლიდაცია აგრარული პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად განიხილება. ნიდერლანდებში, გერმანიაში, დანიაში და საფრანგეთში სახელმწიფო სპეციალური პროგრამების საშუალებით ხელს უწყობს მინების გაერთიანებას, ინფრასტრუქტურის განვითარებასა და მინის ბაზრის ეფექტიან ფუნქციონირებას. აღნიშნული პოლიტიკის შედეგად გაიზარდა ფერმერული მეურნეობების ზომა, შემცირდა საწარმოო ხარჯები და მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა აგროპროდუქტიულობა.

ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში მინების კონსოლიდაციის პროგრამები განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ევროკავშირში გაწევრიანების პროცესში. პოლონეთის, ჩეხეთისა და ლიტვის გამოცდილება აჩვენებს, რომ მინების გაერთიანებამ მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობა და გაიზარდა სოფლის რეგიონების ეკონომიკური აქტივობა. ამ პროცესში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ევროკავშირის ფინანსურმა მხარდაჭერამ და რეგიონული განვითარების პროგრამებმა.

საქართველოში მინების ფრაგმენტაცია კვლავ მნიშვნელოვან სტრუქტურულ პრობლემად რჩება. სასოფლო-სამეურნეო მინების დიდი ნაწილი მცირე ფართობის და ერთმანეთისგან დაშორებული ნაკვეთების სახით არის წარმოდგენილი, რაც აფერხებს თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებასა და ინვესტიციების მოზიდვას. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო წლებში განხორციელდა მინის რეგისტრაციის რეფორმა და გაუმჯობესდა საკადასტრო სისტემა, მინების კონსოლიდაციის მიმართულებით ჯერ კიდევ საჭიროა უფრო აქტიური სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება.

მნიშვნელოვანი მიმართულებაა სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების მხარდაჭერა, რადგან კოოპერაცია მცირე ფერმერებს საშუალებას აძლევს ერთობლივად გამოიყენონ ტექნიკა, ინფრასტრუქტურა და ფინანსური რესურსები. ამასთანავე, აუცილებელია მინის ბაზრის განვითარების ხელშეწყობა, მინის გაცვლის მექანიზმების გამარტივება და ისეთი სამართლებრივი გარემოს შექმნა, რომელიც კონსოლიდაციის პროცესს დააჩქარებს.

სახელმწიფო პოლიტიკის ეფექტიანობა დიდწილად დამოკიდებულია რეგიონული სპეციფიკის გათვალისწინებაზე. სხვადასხვა რეგიონში მინების ფრაგმენტაციის მასშტაბი და მიზეზები განსხვავებულია, შესაბამისად, პოლიტიკის ინსტრუმენტებიც უნდა იყოს მორგებული ადგილობრივ სოციალურ და ეკონომიკურ პირობებზე.

ამრიგად, საერთაშორისო გამოცდილება ადასტურებს, რომ მინების ფრაგმენტაციის შემცირება შესაძლებელია მხოლოდ კომპლექსური პოლიტიკის განხორციელების გზით, რომელიც აერთიანებს სამართლებრივ, ეკონომიკურ და ინსტიტუციურ მექანიზმებს. საქართველოსთვის ამ გამოცდილების გაზიარება მნიშვნელოვანი წინაპირობაა აგროსექტორის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისა და სოფლის ეკონომიკის მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად.

დასკვნა

წინამდებარე კვლევამ აჩვენა, რომ სასოფლო-სამეურნეო მინების ფრაგმენტაცია საქართველოში აგროსექტორის განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სტრუქტურულ პრობლემას წარმოადგენს. მცირე ზომის და ერთმანეთისგან დაშორებული მინის ნაკვეთები აფერხებს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობას, ზღუდავს თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და მექანიზაციის გამოყენების შესაძლებლობას და ზრდის საწარმოო ხარჯებს. შედეგად, მცირდება ფერმერული მეურნეობების პროდუქტიულობა, შემოსავლები და კონკურენტუნარიანობა როგორც ადგილობრივ, ისე საერთაშორისო ბაზრებზე.

კვლევის ფარგლებში განხორციელებულმა ანალიზმა დაადასტურა, რომ მინების ფრაგმენტაცია უარყოფითად აისახება არა მხოლოდ ცალკეული ფერმერების ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, არამედ მთლიანად აგროსექტორის განვითარებაზე. ფრაგმენტირებული მინის რესურსები ართულებს მასშტაბის ეკონომიის მიღწევას, ამცირებს საინვესტიციო მიმზიდველობას და აფერხებს

სოფლის მეურნეობის ტექნოლოგიურ მოდერნიზაციას. ამასთანავე, აღნიშნული პრობლემა ხელს უწყობს რეგიონული სოციალურ-ეკონომიკური უთანასწორობის შენარჩუნებას და ზღუდავს სოფლის განვითარების შესაძლებლობებს.

კვლევამ ასევე აჩვენა, რომ მიწების კონსოლიდაცია წარმოადგენს ფრაგმენტაციის უარყოფითი შედეგების შემცირების ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტიან მექანიზმს. მიწის ნაკვეთების გაერთიანება, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის განვითარება, მიწის ბაზრის სრულყოფა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება მნიშვნელოვნად ზრდის აგროპროდუქტიულობას, ამცირებს წარმოების ხარჯებს და ხელს უწყობს ინვესტიციების მოზიდვას. საერთაშორისო გამოცდილება ადასტურებს, რომ მიწების კონსოლიდაციის პროგრამების წარმატებით განხორციელება დადებით გავლენას ახდენს როგორც სოფლის მეურნეობის ეფექტიანობაზე, ისე რეგიონულ ეკონომიკურ განვითარებაზე.

საქართველოსთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი სახელმწიფო პოლიტიკის გა-

ნხორციელება, რომელიც ხელს შეუწყობს მიწის რესურსების რაციონალურ გამოყენებას, მიწების კონსოლიდაციის პროცესის ნაბაღისებას და ფერმერთა თანამშრომლობის გაძლიერებას. ამ მიმართულებით აუცილებელია სამართლებრივი და ინსტიტუციური მექანიზმების დახვეწა, მიწის ბაზრის განვითარება, საკადასტრო სისტემის სრულყოფა და აგროსექტორში ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვის მხარდაჭერა.

კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია მიწების კონსოლიდაციის ხელშეწყობი სახელმწიფო პროგრამების გაფართოება, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების მხარდაჭერის გაძლიერება და მიწის ბაზრის განვითარების ხელშეწყობა. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მცირე ფერმერული მეურნეობების ეკონომიკურ გაძლიერებასა და თანამედროვე აგროტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობის ზრდას. აღნიშნული ღონისძიებები ხელს შეუწყობს აგროსექტორის პროდუქტიულობისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას.